

طراحی و تولید منابع یادگیری

شهبین سیاسی

کارشناس تعلیم و تربیت

فائزه احمدی و شبنه

کارشناس ارشد آموزش و منابع انسانی

حس خوب یادگیری

شیوه‌های مؤثر در ایجاد حس مطلوب یادگیری

حال خوب در کلاس درس

روان‌شناسی اجتماعی روی بررسی علمی چگونگی افکار افراد احساسات و رفتارهایی تمرکز دارد که تحت‌تأثیر حضور واقعی، خیالی یا ضمنی افراد دیگر قرار می‌گیرند. این موضوع با کلاس درس و روند یادگیری دانش‌آموزان ارتباط مستقیم دارد و به همین سبب همواره مورد توجه اصحاب تعلیم و تربیت و نیز فناوری آموزشی بوده است. با این نگاه، سه مؤلفه مشخص برای تحلیل کلاس درس از منظر روان‌شناسی اجتماعی قابل بررسی است:

۱. محیطی که دانش‌آموزان در آن نسبت به خودشان، هم‌کلاسی‌ها و کلاس درس احساس مثبتی دارند.

۲. ساختار و روش‌های یاددهی - یادگیری، نیازهای دانش‌آموزان را برآورده می‌کند و دانش‌آموزان در آن تکالیف و وظایف خود را انجام می‌دهند و با معلم و سایر دانش‌آموزان همبازی و کار می‌کنند.

۳. محیطی که دانش‌آموزان در آن به مهارت‌های فردی و اجتماعی ناآل می‌شوند.

آیا کلاس درس شما چنین محیطی را تداعی می‌کند؟ تلاش برای ایجاد محیط مثبت در کلاس درس می‌تواند از طریق توجه به اجزا و ساختار توصیف و رخدادهای کلاس درس که در ادامه آمده است ممکن شود.

اشاره

بسیار پیش آمده است که در پایان یک دوره آموزشی بخواهیم بدانیم تا چه اندازه در فرایند یاددهی - یادگیری مؤثر و سازنده عمل کرده‌ایم. برای این منظور ممکن است منابع گوناگونی اعم از دریافت نظر مشاهده‌کننده بیرونی، نظر دانش‌آموزان و نیز نتایج آزمون‌ها به کار آیند، اما معلم چگونه می‌تواند به درستی و با دقت مسیر را بررسی و تحلیل کند؟ پاسخ به این پرسش مستلزم نگاهی بر کلاس و اجزای آن به صورت تحلیلی است که می‌تواند توسط معلم صورت گیرد. در نوشته پیش رو تلاش شده است این مهم از زاویه حس و جو مثبت روانی کلاس درس و حال خوب یادگیری مورد توجه قرار گیرد.

کلیدواژه‌ها: طراحی آموزشی، مدیریت کلاس درس، یادگیری، حس مثبت

مقاله مکمل

فیلم ۱۰ نکته مدیریت زمان

فیلم آموزش مدیریت زمان

۴۱

رشد فناوری آموزشی شماره ۸ شهریور ۱۴۰۱

شناسایی زمان‌های مؤثر در یادگیری از جمله مهارت‌های حرفه‌ای معلم است

زمان و امکانات موجود در کلاس

از جمله مواردی که با جو مثبت کلاس درس مرتبط است، زمان و امکانات را شامل می‌شود. به صورت کلی، برای استفاده صحیح از زمان و نیز امکانات و فرصت‌های یادگیری چند عامل دخالت دارند و می‌توانند به حال خوب یادگیری منجر شوند:

ج. فرصت یادگیری و کیفیت آموزش: حوزه گسترده‌ی مربوط به کیفیت یادگیری از جمله مواردی است که می‌تواند به ایجاد حس مثبت در کلاس درس کمک کند. از جمله مؤلفه‌های مهم در این بخش عبارت‌اند از: چندبعدی بودن کلاس (بهرمندی از فرصت‌های متنوع یادگیری و قالب‌های متعدد آموزشی مانند ویدئوی آموزشی، پاورپوینت، تصویر و نمودار)؛ تقارن و هم‌زمانی محتوایی در آموزش (تلاش برای ایجاد پیوند بین محتوای آموزشی و موضوعات درسی و بازنمایی ارتباط عمودی و افقی بین کتاب‌های درسی در تدریس)؛ غیرمنتظره بودن فرصت‌های یادگیری و غافلگیری حرفه‌ای (پیش‌بینی و طراحی فرصت‌هایی از یادگیری که تکراری نیستند و می‌توانند توجه دانش‌آموزان را جلب کنند).

پیشنهاد: در کدام یک از روزهای تدریس و کدام بخش از فرایند یاددهی - یادگیری فعالیت‌هایی را طراحی کرده‌اید که برای دانش‌آموزان جذابیت زیادی داشته و توجه آن‌ها را جلب کرده است؟ به این منظور پیشنهاد می‌شود فعالیت‌های هر روز از آموزش را در جدولی ثبت کنید و سپس در پایان هفته تنوع فعالیت‌ها را بررسی کنید. در عین حال شیوه‌ای را که بیشترین تأثیر را در یادگیری دانش‌آموزان داشته است شناسایی کنید تا با تغییر محتوا، در موقعیت‌های دیگری مورد استفاده قرار گیرد.

الف. مدت زمانی که دانش‌آموز در شرایط مطلوب برای یادگیری نیاز دارد: هر چند تفاوت‌های فردی در تعیین میزان زمانی که یادگیری رخ می‌دهد مؤثرند، اما به صورت کلی میانگین‌هایی نیز وجود دارند که می‌توانند به معلم کمک کنند روند یادگیری را متناسب با آن طراحی کند و انتظار حصول نتیجه را داشته باشد. به این منظور، معلمان با سابقه کاری کمتر نیز می‌توانند ضمن گفت‌وگوهای حرفه‌ای با معلمان باتجربه، حدود زمان مورد نیاز یادگیری هر موضوع را دریابند.

پیشنهاد: کتاب درسی را مقابل خود قرار دهید. با توجه به ماه‌های گذشته و اطلاعاتی که از یادگیری دانش‌آموزان در این مدت داشته‌اید، تعیین کنید برای هر موضوع یادگیری به صورت میانگین چه مدت زمانی مورد نیاز است. موارد خود را با دیگر معلمان هم‌رشته و هم‌پایه مقایسه کنید.

ب. مدت زمانی که دانش‌آموز تمایل دارد برای یادگیری صرف کند: کسب اطلاعات از دانش‌آموزان در کنار میزان تمرین و تکرار مورد نیاز در یادگیری می‌تواند به دوره زمانی خاصی اشاره کند که در تکمیل گزاره قبلی به کار می‌آید. دانش‌آموزان در هر دوره سنی محدوده زمانی تمرکز و توجه خاصی دارند و بیشتر از آن زمان نمی‌توانند به درستی و با کیفیت مسیر یادگیری را دنبال کنند. به این زمان با عنوان میزان تمایل به یادگیری اشاره شده است. برای برآورد زمان کلی در یادگیری، لازم است به این محدوده‌ها توجه شود و در عین حال فعالیت‌هایی برای رفع خستگی دانش‌آموزان پیش‌بینی شوند.

پیشنهاد: مخاطب شما در آموزش در کدام گروه سنی قرار دارد؟ آیا می‌دانید این گروه سنی به صورت کلی تا چه محدوده زمانی تمرکز دارند و به اصطلاح تمایل یادگیری بالایی خواهند داشت؟ برای کسب شناخت بیشتر، روان‌شناسی رشد را مطالعه کنید.

این زمان در هنگام طراحی آموزشی توسط معلم پیش‌بینی می‌شود و مبنای آن شناخت کلی از دوره سنی دانش‌آموزان است.	زمان طراحی شده
این زمان به حین انجام فعالیت یادگیری مربوط است. از هنگامی که دانش‌آموزان مشغول فعالیت می‌شوند تا پایان فعالیت، این زمان محاسبه می‌شود و می‌تواند دستمایه پیش‌بینی‌های زمانی بعدی باشد.	زمان اشتغال به فعالیت یادگیری
معلم به‌عنوان راهبر آموزشی زمان را از آغاز انجام فعالیت تا هنگامی که دانش‌آموزان به نتیجه یادگیری می‌رسند محاسبه می‌کند. این زمان مبنای مناسبی برای تصمیم‌گیری‌های بعدی است تا با روند و آهنگ یادگیری هر دانش‌آموز تناسب بیشتری داشته باشد.	زمان موفقیت در یادگیری
این زمان به تفاوت زمان پیش‌بینی شده و زمان یادگیری اشاره دارد. معلم با محاسبه این تفاوت، به زمان مورد نیاز در روند یادگیری دانش‌آموزان می‌رسد و در عین حال می‌تواند زمان تکمیل، تثبیت و تعمیق یادگیری را برای مرتفع کردن نیاز یادگیری لحاظ کند.	زمان مورد نیاز

د. توجه به الگوریتم کلی تدریس: در نگاهی کلی، مؤلفه‌های مرتبط با فنون دیگر تدریس در ایجاد جو و حس مثبت در کلاس مؤثر است. برای بررسی ساده‌تر این بخش، هر مورد در قالب یک سؤال مطرح می‌شود:

۱. آیا دانش آموز انگیزه دارد؟

این امر را می‌توان از طریق تهیه مسئله‌های جالب و مورد علاقه دانش آموزان، فعالیت‌های عملکردی و نیز ایجاد محیطی غنی با امکان تجربه بیشتر درک سیر یادگیری برای دانش آموزان، فراهم آورد.

۲. آیا دانش آموز اطلاعات لازم را دارد؟

مشارکت دانش آموزان در انجام فعالیت‌های یادگیری و طراحی تکالیف تعاملی، زمینه‌ساز افزایش اطلاعات لازم است و در عین حال به پیشرفت آن‌ها در یادگیری می‌انجامد. اینکه معلم بتواند به‌طور مداوم از میزان اطلاعات دانش آموزان و آمادگی دانشی و مهارتی آن‌ها مطلع باشد و مسیر یادگیری را در ادامه آن بچیند، در ایجاد حس مثبت در مخاطب بسیار تأثیر می‌گذارد.

۳. آیا دانش آموز همه چیز را درک کرده است؟

اگر در بررسی‌های یادگیری متوجه شوید دانش آموز بخشی از موضوع را فراموش کرده است، می‌توانید برای ادامه راه دست به تصمیم‌گیری بزنید. از جمله راهکارهایی که پیش از آغاز آموزش لازم است بدان توجه شود، قابل فهم کردن و نیز سازمان‌دهی اطلاعات است. این اقدام مهم به جلب مشارکت و همیاری دانش آموزان در یادگیری می‌انجامد و بدیهی است حال خوبی به همراه دارد.

۴. آیا دانش آموز می‌تواند مطالب را به یاد آورد؟

توانایی یادآوری مطالب و آموخته‌های گذشته با یادگیری‌های جدید ارتباط مستقیم دارد. هر اندازه دانش آموز می‌تواند به‌عنوان یک کل یکپارچه میان آموخته‌ها ارتباط برقرار کند، به همان نسبت حس مثبتی را تجربه می‌کند. از جمله راهکارهای زمینه‌ساز برای این منظور، تلاش معلم در طراحی آموزشی برای برقراری رابطه بین اطلاعات قدیم و جدید است. ممکن است طرح پرسش در ابتدای آموزش یا تماشای فیلمی مرتبط و نیز مطالعه بخشی از کتاب درسی سال گذشته که در راستای آموزش جدید است، به این موضوع کمک زیادی کند. همچنین، طراحی تمرین‌ها و ارائه آن به دانش آموزان در تقویت توانایی یادآوری و ایجاد ارتباط بین مطالب اثرگذار است.

۵. آیا دانش آموز می‌تواند اطلاعات را به کار ببرد؟

از جمله اهداف آموزش، تلاش برای به‌کار بستن آموخته‌های جدید و بهره‌مندی از آن است. هنگامی که دانش آموز می‌تواند آنچه را در کلاس می‌آموزد در زندگی به کار ببرد و نتیجه فعالیت یادگیری را بیشتر لمس کند، یادگیری را ارزشمندتر می‌داند و با حال بهتری این فرایند را دنبال می‌کند. به این منظور لازم است معلم در طراحی آموزشی به یافتن راه‌هایی برای کاربرد اطلاعات در موقعیت‌های جدید بیندیشد.

۶. آیا دانش آموز در پایان کلاس به حس موفقیت رسیده است؟

یکی از بخش‌های مهم و اثرگذار در فرایند یاددهی - یادگیری، فعالیت‌های پایانی کلاس است. ایجاد حس موفقیت در دانش آموزان می‌تواند از طریق جمع‌بندی مناسب ایجاد شود. در صورتی که شیوه جمع‌بندی به‌درستی انتخاب شود و دانش آموزان در آن مشارکت فعال داشته باشند، این کار حواس آن‌ها را به آموخته‌های جدید متمرکز و میان مراحل یادگیری پیوند برقرار می‌کند.

جمع‌بندی مناسب، یادگیری را تسهیل می‌کند و معمولاً نقش تثبیت‌کننده و تکمیلی دارد. به همین دلیل حس موفقیت و رضایت از یادگیری را برای دانش آموزان ملموس می‌کند.

پیشنهاد: شیوه‌های متنوع و گوناگون جمع‌بندی درس خود

را شناسایی کنید و در موقعیت‌های خاص از شیوه متناسب آن بهره‌مند شوید. به نمونه‌هایی در ادامه اشاره شده است:

۱. تلخیصی: با مرور درس، دانش آموزان با خلاصه‌ای از بحث‌های کلاس آشنا و اصول اساسی مطالب مشخص می‌شوند.

۲. انتقالی: کاربرد اصول و مفاهیم آموخته‌شده در موقعیت جدید که تا حدود زیادی جنبه تمرینی دارد و بر به‌کارگیری دانش آموخته‌شده تمرکز دارد.

۳. اتفاقی: در طول درس معمولاً شرایطی پیش می‌آید که کاملاً اتفاقی و منحصر به فرد است و فرصت مناسبی برای معنی‌دار کردن مفاهیم در اختیار می‌گذارد. معلم با استفاده از این موقعیت‌ها آموخته‌ها را ملموس‌تر و در یک واقعیت عینی متجلی می‌کند.

جمع‌بندی

برای ایجاد یادگیری ماندگار و ارزشمند لازم است حال یادگیری و جو حاکم بر روند یادگیری مثبت و خوب باشد. این موضوع همواره در معرض توجه و علاقه معلمان است و به همین دلیل مطالعات زیادی هم صورت گرفته است. یکی از زمینه‌های مرتبط با این هدف، تکیه بر فنون تدریس و خرده‌مهارت‌هایی مانند مدیریت و شناسایی زمان مناسب، الگوریتم کلی تدریس، جمع‌بندی و فعالیت‌های پایانی کلاس و نیز میزان کاربردی بودن آموخته‌هاست. تلاش معلم برای طراحی آموزشی مناسب با تمرکز بر این موارد، حال خوب یادگیری را ایجاد می‌کند.

منابع

۱. صفوی، امان‌اله (۱۳۹۸). روش‌ها، فنون و الگوهای تدریس. سمت. چاپ چهاردهم. تهران.
۲. افضل‌نیا، محمد (۱۳۹۳). تکنولوژی یادگیری. سمت. تهران.
۳. کاپالکا، جورج ام (۱۳۹۸). هشت گام مدیریت موفق کلاس درس. ترجمه سید نادر آزادصفت. آوی نور. تهران.